

Feleségeim története

Harmincadik esztendőmbé léptem abban az évben, amelynek nyarán úgy gondoltam, számot kell vetnem addigi életemmel.

Gyűjtő voltam, és minden gyűjtő életében elérkezik az a pillanat, amikor végig kell gondolnia, helyesen tette-e azt, amit addig tett, választásai helyénvalónak bizonyultak-e. Hazudnék, ha most azt állítanám, a számát se tudom a világ azon dolgainak, amelyeket valamilyen rend szerint gyűjteménybe rendezve a magaménak mondhattam huszonkilencedik nyaram idején. A gyűjtőt éppen az különbözteti meg az átlagembertől, hogy gyűjteményének külső és belső, más számára alighanem átláthatatlan paramétereit állandóan fejben tartja. Ez a tulajdonsága teszi a magamfaját képessé arra, hogy az elé kerülő jelenségekről azonnal megállapíthassa, szüksége van-e rájuk valamelyik gyűjteményében. Ugyanez a tulajdonsága teszi az ilyen embert képessé arra is, hogy azonmód belássa: milyen mélységű és milyen jellegű harcot kell vívnia egy elé tűnő, váratlanul vagy nagyon is hosszú várakozás után felbukkanó dolognak a megszerzéséért, hogy az végül elnyerje végső és valóságos helyét, vagyis egy gyűjteménybe illeszkedhessen. A bevetésre kerülő erő és a megválasztott hadviselési mód a megszerzésért folytatott harcban olyannyira arányosan egészíti ki egymást, hogy az minden hadvezérnek dicsőségére válna. Ez az egység és arány a valóságos hábo-

rúkbán sohasem lenne elképzelhető: vagy ha igen, akkor a történelmet a nagy hadvezérek egymást követő pályaképeiként kellene megírunk. Beismerem, hogy egy-egy döntés, vagy pontosabban fogalmazva: az igazán nagy döntések a gyűjteményt illetően sohasem az ész és a belátás, hanem inkább az ösztönök birodalmában születnek meg; s ezek a gyors, a pillanatok törtrésze alatt meghozott és sohasem tudatos döntések mindig is helytállónak bizonyulnak – később, az elrendezés, a rendezgetés hígadtabb, hűvösebb és ésszerű időszakában is, szemben azokkal a hibákkal, a gyűjteménybe végül is bekerülő, ám tökéletlen darabokkal, amelyek mindig a habozás következményei. A gyűjtés olyan világlátással egyenlő, amelyben a heurisztikus gyors és a megfontoló lassú szakaszok szükségszerűen és logikusan váltogatják egymást.

Ha addigi életemet röviden kellene jellemeznem, valahogy úgy tudnám ezt könnyedén megtenni, hogy huszonkilenc és háromnegyed évemet ilyen, a felismeréseken alapuló gyors és megfontoló lassú szakaszokra osztanám. A dolog azonban ennél jóval bonyolultabb. Sohasem mondhattam ugyanis magamat oly szerencsésnek, hogy egyszerre csupán csak egyetlen dolgot gyűjtöttem volna. Emiatt aztán az *andante* és a *presto* szakaszok életemben a magam számára is kibogozhatatlanul összekeveredtek. Hiába éltem meg például pipagyűjteményem lassú és szemlélődő időszakát, melyben mód és alkalom adódott volna a megpihenésre, a töprengésre, ha ugyanakkor Berlinben sétálgatván észrevettem egy kiskereskedés kirakatában azt a 78-as fordulatszámú gramfonlemez, amelyre hosszú évek óta vadásztam, s amely addig a pillanatig birtokon kívüli voltánál fogva a világ minden dolga közül számomra a legszükségesebbnek tűnt fel. Megpillantván e darabot, egyáltalán nem tudtam ellenállni a vágynak, hogy azonnal gyűjteményembe ne illesszem, bármi áron. Pulzusom felgyorsult, arcbőröm kipirult, verítékeztem, lábaim remegni kezdtek, elvakultam és csak egyetlen dolgot láttam magam előtt, azt. A nyugalom ilyenkor szertefoszlott, és átadta helyét a vele tökéletesen ellentétes türelmetlenségnek.

Amióta az eszemet tudom, mindig gyűjtöttem valamit, sőt, mint említettem, egyszerre több gyűjteményt is gyarapítanom adatott: cigarettatárcákat, operakottákat, könyveket az antik auktoroktól a modern németekig, autómobilokat, orosz-lán-kölyköktől palackos borokon és szarvasagancson át lőfegyverekig szinte felsorolhatatlanul sok mindent, noha nem dohányoztam, az alkoholt sohasem bírtam, az állatoktól félttem, botfülem volt és a hangjegyeket sem ismertem, a vadászattól írtóztam, hajtási engedéllyel nem rendelkeztem, az irodalom pedig egyszerűen untatott és nem különösebben érdekelt. Gyűjtéseimmel, vagyis gyűjteményeim darabjainak a rendezetlenből a rendezett világba való átléptetésével ráadásul sohasem a múlt valamely darabját akartam a magam számára megörökíteni, noha jól tudtam, hogy gyűjteményeim egy-egy új szerzeménye óhatatlanul azonnal magába foglalja és nem engedi el többé az időt, s e tulajdonsága napról napra, a múltó órákkal együtt egyre nagyobb jelentőséget nyer – de a régítől, a történetitől, a nem maitól szándékosan távol tartottam magam. A múzeum nemcsak azért taszított, mert amit ott találtam, nem az enyém volt, hanem azért is, mert szenvedtem a belőlük áradó ódonságtól, és leküzdhetetlen ellenszenvet éreztem a régi iránt. Csakis olyasmire terjedt ki a figyelmem, aminek praktikus hasznát láthattam *volna*, ha kicsit is több tehetséggel vagy érdeklődéssel áld meg a sors, vagy ha birtoklásukon túl e tárgyak használata meglelégedéssel tölt el.

Így őriztem meg a szenvtelenséget a szenvedélyemben.

Mínta csak életem racionális és érzelmes időszakai mutatkoztak volna meg ebben a kettősségben is. Amint valamit megszereztem, az enyém volt és a tulajdonomba került, azonnal le is mondtam róla. Tudtam, ismertem mint valamelyik gyűjteményem egy igen fontos alkotóelemét, képletesen elraktároztam magamban, és valóságosan is helyet kerestem neki, érdeklődő barátainak és ismerőseimnek megmutogattam, elmeséltem nekik a hozzá tartozó és mindig a megszerzés módját ismertető történetet. Ismerőseim csodálkozása vagy irigysége természetesen jóleső büszkeséggel töltött el, de a dolog ezen a ponton számomra lezárult. Ha úgy adódott, hogy

új területek, új világok nyíltak meg gyűjtőszervedélyem előtt, engedtem a kihívásnak, de mindez ennyi volt, nem több ennél.

Ezt a fáradságot érezhettem akkor, harmincadik életévem közelében, egy meleg, nyári és – utóbb bebizonyosodott – megvilágosító estén. Életemnek egy addig soha nem tapasztalt és azonmód nagyon tudatosan átélt pillanata következett be, ami ritka adomány. Magam sem tudom, miért, váratlanul úgy éreztem, hogy egyetlen gyűjteményemnek sincs szüksége egyetlen meghódítandó-megszerzendő tárgyra sem. A világ előttem hirtelen teljességként és egészként tudott megmutakozni, amin nincs kiegészítenivaló, s akárhogy is törtem a fejem, semmi nem jutott eszembe, aminek különösen fájdalmasan éreztem volna a hiányát. Először fordult velem elő, nyugalomnak tűnt – de az a teljességérzés, ami akkor elfogott, arra döbrentett rá, hogy eddig talán rosszul éltem.

Újra meg kell ismételnem, hogy amióta az eszemet tudom, gyűjtő voltam. Harmincéves kora környékén az ember még nem képes az elvonatkoztatásra, hiányzik belőle az a képesség vagy az a bölcsesség, amelynek segítségével belátná, hogy ha változtatni akar életén, akkor gyökeresen másképp kell folytatnia. Ha húsz esztendővel később következik be a fenti felismerés, bizonyosan másképp alakul az életem. Akkor már különbséget tudtam volna tenni gyűjtés és valami másféle emberi tevékenység között. Nem egészen harminc évesen azonban csak arra tudtam jutni, hogy *rosszat* gyűjtöttem, esetleg *rosszul* gyűjtöttem. Gyűjtenem kell ezután is, gondoltam, csak mást, vagy másképp, mint eddig, hogy igazán boldog lehessenek.

Számos gyűjteményem közül egyikről sem állíthattam azt, hogy nagyságában, méreteiben vetekedhetett volna a hozzá hasonlítható gyűjteményekkel: ehhez túl széles volt a gyűjtési köröm. Válogatottságban és kifinomultságban talán igen, de ezt mindig is személyes tényezőnek tartottam, s egyensúlyt a két dolog között azért tudtam teremteni, és azért okozott ez megelégedést, mert alkatilag idegenkedtem attól a vélemény-től, hogy egy gyűjtemény végcélja bárhogy is lehetne a legnagyobbra törekvés. Azon a júniusi estén két órányi egyedüllét elegendő volt ahhoz, hogy leromboljam magamban mindazt,

ami a saját addigi élettörténetem volt: a gyűjteményeimet. Meglepetésemre egyáltalán nem esett nehezemre kiiktatnom őket a tudatomból, és meghatároznom a gyűjtés új irányát és mikéntjét. Arra jutottam, hogy eddigi gyűjteményeimből a *szeretet* hiányzott. Az, hogy sem azelőtt, sem azután, hogy megszerzem gyűjteményeim darabjait, *nem szeretem őket*. Nincsen a részemről a vágyamban semmiféle kockázat.

Ha a szeretet a gyűjtés tárgyára és módszerére is kiterjesztem, akkor talán... Egyetlen olyan dolgot találtam a világon, ahol e kettő egybeesik, és mindez személyes kockázattal is együtt jár.

Elhatároztam, hogy ezentúl feleségeket fogok gyűjteni.

Nem nőket. A nők gyűjtését olcsó megoldásnak gondoltam, az e tevékenységről szóló és mindig túlzásokat magukba foglaló beszámolókat garnizonokba és lerészegedett férfitársaságokba való témának, és különben is, ha nem marad a nő után papír, semmit sem ér az egész. A férfiemlékezet a hódítás elmúltával valójában az üres levegőbe és legfeljebb illatos levelecskébe kapaszkodhat, amiket a postabélyegző személytelen pecsétjétől eltekintve semmilyen hivatal nem szentesít: tehát nincsen is. A valóságból emlék lesz, az emlékből képzelgés, aztán ez is eltűnik.

A kezdet kezdetekor problémának mutatkozott – s ezt tulajdonképpen a megkönnyebbülés sem tudta egészen feledtetni velem –, hogy akkor már majdnem tíz éve boldog házasságban éltem legelső feleségemmel. A gyűjtés technikáját tehát rögtön a gyűjtemény második darabjának megszerzésekor el kellett határozni. Ismertem magam, és tudtam, ha egyszer belekezek, a szenvedélyem nem ismer majd határt: rendületlenül gyűjteni fogom a feleségeket. Ha a második megvan, már kiismertem a gyűjtemény logikáját; onnan már csak a paramétereket kell fejben tartanom, vagyis a memóriámon múlik a dolog. Némi töprengés után úgy döntöttem, sohasem kezdek bonyodalmas válóperekbe. Egy törvénytisztelő, katolikus országban éltem akkor. Úgy gondoltam, egyszerűbb ennek a törvénytisztelő, katolikus országnak a törvényeit áthágni, a beidegződéseit pedig figyelmen kívül hagyni, minthogy nevemből röpké és egyre nevetségesebb újságszenzáció

váljon a folyamatos és egymást követő válóperekkel-házasságkötésekkel. A bigámiát választottam, és ez alkalmilag talán kényelmetlen, de mindenképpen szerencsés döntésnek bizonyult.

A dolog természeténél fogva az is világossá vált, hogy nem kell többé versenyre kelnem más gyűjtőkkel; mi több, feleséggyűjteményem kizárólag saját titkom marad, amit senkivel nem oszthatok meg, különben mint gyűjtő halálra és mint állampolgár is hosszú évekig tartó börtönbüntetésre vagyok ítélve. A teljesítményem, a gyűjteményem gyarapodása csak magam előtt lesz bármire is bizonyíték, és senki másra nem tartozik majd. Tudtam, hogy nem leszek képes megbirkózni az egymásrakövetkezés feladatával: vagyis ha új feleséget szerzek, akárhogyan is fáj, az előzőt szélnek kell eresztenem. Bármekkora is lesz a gyűjteményem, egyszerre az összes darabot nem birtokolhatom. Vagyis másképp fogok élni, mint eddig.

A feleséggyűjtés azért is jó választásnak látszott, mert úgy hittem: gyűjteményemnek végre talán praktikusán is hasznát tudom majd látni. Hiszen a gyűjtemény gyarapítása egybeesett az életvezetéssel – és ezt, a hódítást mindig is szívesen csináltam, még akkor is, ha eddig ez szinte kizárólag tárgyakra vonatkozott, s eképp valamiféle fetisizmus lengte körül. A nők, akik ily módon az áldozataim lettek, talán sohasem vették észre, hogy ezt a fetisizmust nem tudtam egészen kitörölni magamból: hiszen belőlük is leginkább a velük járó papírra volt szükségem.

Nem csalódtam. Ötven év telt el azóta a bizonyos nyári este óta. A fél évszázad alatt az elsőt kívül még negyvenkét házasságot kötöttem; volt közöttük, amelyik három hétig tartott, volt olyan is, ami három évig. Az udvarlás és a házasságban eltöltött idő mindig fordított arányosságban állt egymással; korán be kellett látnom, hogy egyetlen feleségemre sem pazarolhatok hosszabb időt, mint a többire, sőt, ahogy haladok előre a korban, kénytelen leszek mielőbb túllenni a dolgon, és azonnal továbbállni. Boldog öregkorom volt – hetven felett is világosan tudtam, hogy milyen cél vezet és miért élek. Nem akartam, hogy az idő szabjon határt gyűjteményem nagysá-

gának. Ahogy bölcsőbb lettem, ami itt azt jelenti, rávezettem magam arra a tudásra, hogy a feleséggyűjtés semmiben nem különbözik a legbanálisabb dolgok gyűjtésétől, egyre nőtt bennem a kíváncsiság, hogy a testem mikor veszi végre át az uralmat rajtam, a lelkem és a gyűjtési vágyam felett. Hogy vajon mikor gyűr le? Ötven év alatt sok mindent megtapasztaltam, jónéhány országot bejártam, sokat tanultam. Elvesztettem egy teljes vagyont, megtagadtam egy normálisnak mondott világrendet, és a saját bőrömön éreztem a szokások degenerációját, amit a világ romlásának lehetne nevezni.

Amikor elkövetkezett az az egyre jobban várt idő, hogy saját magam győzzem le saját magamat, elhagytam az utolsó feleségemet is. Nem tartottam volna igazságosnak, hogy éppen mellette fejezzem be az életemet, és nem a korábbi negyvenkét sorstársa közül valamelyik mellett. Nem volt tovább: már nem akartam újra nőülni, és nem is éreztem képesnek magam erre. Nem volt izgalmas a felismerés, hogy idáig tartott. Tudomásul kellett vennem, hogy nem vagyok gyűjtő többé, mert csak gyűjteményem van, anélkül az esély nélkül, hogy ez a gyűjtemény valaha is tovább gyarapodna. Egy kis téglalap alakú koffert őrzök, negyvenkét házassági levéllel. Ez az utolsó gyűjteményem. Nem tudom igazán, hogy tényleg a szeretet hozta-e létre – de gyűjtemény, és a gyűjtemények mindig nagyszabásúbban lesznek a világ lenyomataivá, mint azok a dolgok, amelyek önmagukban, hasonszórú társaik nélkül keringenek körülöttünk, reménytelenül amiatt, hogy senki nem fogja valamely magasabb szempont szerint egymás mellé rendelni őket.

Erdély Dániel